

PREVALENCIJA RAZLIČITIH OBLIKA NASILJA NAD ROMKINJAMA U ROMSKIM OBITELJIMA U IZOLIRANIM ROMSKIM NASELJIMA NA PODRUČJU MEĐIMURSKE ŽUPANIJE

SAŽETAK

Predmet istraživanja bila je prevalencija pojedinih oblika nasilja nad Romkinjama koje žive u izoliranim romskim naseljima na području Međimurske županije. Istraživanje je bilo provedeno jednokratnim istraživanjem po tipu tzv. nacrta »poprečnog presjeka« u jednoj vremenskoj točki (proljeće 2020.) metodom anketiranja, a na slučajnom, proporcionalnom, stratificiranom uzorku od 350 Romkinja iz 12 izoliranih romskih naselja na području Međimurske županije. Utvrđena je vrlo visoka prevalencija izloženosti svim oblicima nasilja nad Romkinjama pri čemu je 69,1% ispitanih Romkinja izjavilo da su najmanje jednom tijekom života doživjele najmanje jedan oblik iz jedne od četiri grupe nasilja (fizičko, psihičko, seksualno ili/i ekonomsko). Najmanje jednom u životu nekom obliku psihičkog nasilja bilo je izloženo 61,7%

1 Aleksandar Racz, liječnik specijalist e-mail: aracz@zvz.hr

2 Borut Rončević, sociolog e-mail: borut.roncevic@fuds.si

3 Milan Milošević, liječnik specijalist, e-mail: milan.milosevic@snz

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: srpanj, 2021.

Prihvaćeno: siječanj, 2023.

UDK: 364.65-055.2=214.58

DOI 10.3935/ljsr.v29i3.452

Aleksandar Racz¹

orcid.org/0000-0002-3118-2623

Zdravstveno veleučilište Zagreb

Borut Rončević²

orcid.org/0000-0001-7433-9312

Fakulteta za uporabne družbene študije

Nova Gorica, Slovenija

Milan Milošević³

orcid.org/0000-0001-9008-7645

Škola narodnog zdravlja «Andrija Štampar»

Ključne riječi:

Romkinje; Međimurje; rodno nasilje;
nasilje nad ženama.

Romkinja, najmanje jednom u životu nekom obliku fizičkog nasilja 50,3% Romkinja, najmanje jednom u životu nekom obliku ekonomskog nasilja 22,3% Romkinja, te najmanje jednom u životu nekom obliku seksualnog nasilja 17,1% Romkinja. Rezultati su pokazali da su Romkinje izrazito ugrožene zbog prisustva niza rizičnih faktora koji idu daleko iznad pripadnosti etničkoj manjini ili bilo kojoj drugoj manjinskoj skupini.

UVOD

Danas je romsko stanovništvo najveća etnička manjina u Europi. Točan broj Roma u svijetu nije poznat. Prema procjenama, romsku zajednicu čini između 10 i 12 milijuna Roma, od kojih otprilike 6,2 milijuna živi u EU i to većinom u središnjim i istočnim državama članicama kao i na području Balkana (Europski revizorski sud ECA, 2016.: 12). Posavec (2000.: 236) navodi da pouzdani demografski podaci o Romima nedostaju iz više razloga od kojih ističe migracije, specifične odredbe o provođenju popisa stanovništva u pojedinim zemljama uslijed kojih ne bivaju popisani svi Romi, zatim različito zakonsko tretiranje Roma kao etničke skupine/manjine, te posebice ističe odnose vlasti zbog kojih neki Romi ne žele priznati svoj identitet što se ogledava u većoj ili manjoj etno mimikriji. Prema odlukama Vijeća Europe, izraz »Romi« odnosi se na Rome, Sinte, Kale i povezane skupine koje žive u Europi, uključujući tzv. Putnike (*engl. Travellers*) i istočne skupine (Dom i Lom) (FRA, 2018.). U Hrvatskoj su Romi jedna od ukupno 22 nacionalne manjine prepoznate u Ustavu RH koja je prema definiciji »*dio nacionalne cjeline koji je zbog povijesnih ili političkih razloga ostao izvan granica područja/države na kome živi većina pripadnika toga naroda i koji ima svijest o pripadnosti naciji kao posebnu društvenom kolektivitetu*« (Heršak i Lazanin, 1998.: 160).

Prema još uvijek aktualnom popisu stanovništva iz 2011. godine, u Hrvatskoj se kao Romima deklariralo 16 975 osoba te. Iako njihov broj ne prelazi udio od 0,4% u ukupnom stanovništvu Hrvatske, Romi čine važnu etničku zajednicu sa svim specifičnostima i različitostima od većinskog stanovništva (Vlada RH, 2012.: 26; Vlada RH, 2013.). Njihov broj iz Popisa stanovništva 2021. godine iznosio je 17 980 (DZS, 2021.). Međutim, procjena Vijeća Europe o broju Roma u Hrvatskoj govori o njihovom broju od oko između 30 000 i 40 000. Međutim, prema podacima iz predistraživanja provedenih za potrebe prikupljanja i praćenja baznih podataka za učinkovitu provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma na 134 mapirana lokaliteta u 15 županija procijenjeno je da u Republici Hrvatskoj živi ukupno 24 524 pripadnika romske nacionalne manjine. Najveći broj Roma pritom je zabilježen u najsjevernijem dijelu Republike Hrvatske, u Međimurskoj županiji pri čemu Romi u Međimurskoj županiji svojom brojnošću čine najveću manjinsku etničku zajednicu. Prema podacima prikupljenim »baznim istraživanjem«, specifičnosti romske populacije u

Međimurju su brojne. U Međimurju najviše Roma živi u naseljima odvojenim od grada ili sela ili na zasebnoj lokaciji, njih 95,2% (Klasić, Kunac, Rodik, 2020.: 55). Glede dobne strukture, romska populacija u Republici Hrvatskoj znatno je mlađa od opće populacije, pri čemu je najviša prosječna dob Roma u Zagrebu i okolici (prosječna dob 27 godina, medijan 24 godine), a najniža u Međimurju (prosječna dob 19 godina, medijan 15 godina). Romi i Romkinje u Hrvatskoj imaju nizak obrazovni status, pri čemu u gotovo svim regijama prevladavaju Romi i Romkinje s nezavršenom osnovnom školom, pri čemu je najviše neobrazovanih Romkinja u Međimurju u kojem je bez škole zabilježeno 15,7% Romkinja, s nezavršenom osnovnom školom njih 49,0%, završenom osnovnom školom 26,4%, dok je srednju školu završilo 9,0% Romkinja bez ijedne sa završenom visokoškolskom izobrazbom (Klasić, Kunac, Rodik, 2020.: 33). Radni status Romkinja u Međimurju opisuju podaci prema kojima je zaposleno 9,5% Romkinja, 23,3% je nezaposleno, 52,7% izjašnjavaju se kao domaćice koje brinu o domaćinstvu, 9,1% je radno neaktivnih učenica i studentica, te 5,5% ostalih radno neaktivnih Romkinja u Međimurju (Klasić, Kunac, Rodik, 2020.: 34). Analiza bračnog statusa ukazuje da je 45% Romkinja u Međimurju udano, 1,3% razvedeno, dok u bračnoj kohabitaciji živi 30,7% Romkinja, a samica je 18,1%. (Klasić, Kunac, Rodik, 2020.: 39). Udio kućanstva koja žive ispod praga siromaštva najveći je u Međimurju i iznosi 96,4%, uz preko 90% kućanstava koje koriste barem jedan oblik socijalne pomoći.

Romi su kako u svijetu (Woodcock, 2010.) tako i u Hrvatskoj, socijalno i zdravstveno ugroženi (European Commission, 2014.) i podobrazovani, te kao takvi pod visokim rizikom od socijalne isključenosti (Bagić i sur., 2014.) i siromaštva (Ivanov, Kling i Kaning, 2012.), te pod visokim rizikom pojavnosti nasilja u obitelji, uključujući i pojavnost nasilja prema Romkinjama u romskim obiteljima. Nažalost, u Hrvatskoj se dosad nisu ciljano provodila istraživanja o pojavnosti nasilja nad Romkinjama, tek je pojavnost obiteljskog nasilje dijelom dotaknuta u sklopu sveobuhvatnog istraživanja o Romima u Hrvatskoj »Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: istraživanje baznih podataka« iz 2018. godine provedenog na cjelokupnoj romskoj populaciji u Hrvatskoj (Kunac, Klasnić i Lalić, 2018.) ili u pilot istraživanju provedenom na malom, prigodnom uzorku bez mogućnosti generalizacije na cjelokupnu romsku populaciju (Racz i Kajtazi, 2019.). Treba istaknuti da u Hrvatskoj postoji niz vrlo kvalitetnih istraživanja o pojavnosti nasilja nad ženama, u kojima Romkinje nisu bile uključene kao poduzorak, ali mogu biti vrijedan temelj pri planiranju provođenja ciljanih istraživanja na romskoj populaciji (Ajduković, 2000.; Otročak, 2003.; Mamula, 2004.; Bego, 2007.; Klasić, 2011.; Sesar i Dodaj, 2014.; FRA, 2014.;). Podistraženost nasilja nad Romkinjama u romskim obiteljima koja se ogleda u propuštanju uključivanja pripadnica romske nacionalne manjine u znanstvena istraživanja u odnosu na brojnost istraživanja nasilja nad ženama u općoj populaciji predstavlja još jedan oblik njihove isključenosti. Uzroke podistraženosti treba tražiti u objektivnim poteškoćama prilikom provođenja terenskih istraživanja vezanim uz jezične i običajne barijere, kao i u

tradicionalnoj zatvorenosti romskih zajednica prema istraživačima koji nisu pripadnici romske nacionalne manjine, a posebice zatvorenosti prema temama nasilja u obitelji.

Međutim, budući da srodna istraživanja provedena u zemljama iz okruženja na romskoj populaciji donose podatak o 90% Romkinja u, na primjer Rasinskom okrugu u Srbiji, koje su tijekom života doživjele partnersko nasilje (Babović, 2019.), istraživanje pojavnosti nasilja nad Romkinjama u obiteljima Roma u Hrvatskoj zaslužuju biti predmet šireg znanstvenog i društvenog interesa. Tim više što i rezultati srodnih istraživanja provedenih na romskim populacijama u drugim zemljama nisu jednoznačni i govore o, od preko 30% pripadnica romske manjine koje su bile izložene tjelesnom nasilju u Turskoj (Tokuç, Ekuklu i Avcioğlu, 2010.), do čak 61 – 81% pripadnica romske zajednice u izdvojenim romskim zajednicama u Irskoj koje su bile žrtve nasilja nad ženama u obitelji (Themelis i Foster, 2013.). Pri tome većina istraživanja daje zaključiti da je izloženost Romkinja nasilju nad ženom u obitelji značajno češća nego izloženost istome pripadnica većinske populacije (Briones-Vozmediano, la Parra-Casado i Vives-Cases, 2018.; Oprea, 2004.). Opravdanost i potrebu provođenja istraživanja nasilja nad ženama treba gledati i kroz kontekst Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji prema kojoj je sustavno i adekvatno prikupljanje relevantnih podataka »*osnovna komponenta učinkovitog stvaranja politika u području sprečavanja i borbe protiv svih oblika nasilja nad ženama koje pokriva opseg Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji*« (Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske, 2014.: 44) što je prepoznato i ugrađeno u Nacionalnu strategija za uključivanje Roma 2013. – 2020., te u Nacionalni plan za uključivanje Roma, za razdoblje 2021. – 2027. godine (ULJPNN, 2021.) čime je postavljen strateški okvir za razvoj jednakosti, uključivanja i sudjelovanja pripadnika romske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj do 2027. godine, a isti se temelji na Ustavu Republike Hrvatske (Vlada RH, 2000.) i Ustavnom zakonu o pravima nacionalnih manjina (Vlada RH, 2000.), ali i Zakonu o suzbijanju diskriminacije (Vlada RH, 2008.) te nizu drugih povezanih zakona i javnih politika, prije svega s Nacionalnom razvojnom strategijom do 2030. godine.

CILJ I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Glavni cilj istraživanja bio je utvrditi razmjere cjeloživotne pojavnosti (prevalenciju) svih oblika nasilja nad ženama u obitelji (psihičkog, fizičkog, ekonomskog i socijalnog) u populaciji Romkinja koje žive u prostorno odvojenim »romskim naseeljima« na području Međimurske županije.

Sekundarni cilj istraživanja bio je istražiti koje se od socio-demografskih karakteristika Romkinja mogu smatrati rizičnim faktorima za povećanu izloženost nasilju nad ženama u obitelji.

Sukladno navedenom, postavljene su glavna i sekundarna hipoteza istraživanja. Glavna hipoteza pretpostavlja da je pojavnost izloženosti svim oblicima nasilja nad ženama u obitelji (psihičkom, fizičkom, seksualnom i ekonomskom) kod pripadnica romske nacionalne manjine u prostorno odvojenim »romskim naseljima« na području Međimurske županije vrlo visoka i da je preko polovine Romkinja tijekom životnog vijeka najmanje jednom doživjelo najmanje jedan od četiri najčešća oblika nasilja nad ženama. Sekundarna hipoteza istraživanja je da pojedine socio-demografske karakteristike ispitanika kao što su dob, razina završenog obrazovanja, radni status odnosno zaposlenost, materijalna deprivacija, kao i bračni i partnerski status, dob, oblik i način sklapanja bračne zajednice, broj članova kućanstva, te dob i ukupan broj rođene djece mogu predstavljati rizične faktore za veću izloženost Romkinja nasilju nad ženama u obitelji.

METODE I UZORAK

Sudionici

Istraživanje je provedeno u 12 »romskih naselja« na području Međimurske županije – konkretno među Romkinjama koje žive u prostorno izoliranim »romskim naseljima« Goričan, Gornji Kuršanec, Hlapičina, Kotoriba, Kuršanec, Domašinec – Kvitrovec, Podturen – Lončarevo, Orehovica, Parag, Piškorovec, Pribislavec i Sitnice. Odabir romskog kućanstva koje je bilo uključeno u istraživanje izvršen je korištenjem tzv. »metode nasumičnog hoda«. Drugi stupanj uzorkovanja kroz odabir člana kućanstva unutar odabranog romskog kućanstva, odnosno odabir ispitanice koji je bila anketirana, proveden je korištenjem tzv. »metode prvog rođendana« među članicama kućanstva u dobi s navršениh 16 godina ili starijih. Uzorkovanje se ponavljalo do popunjavanja predviđenog broja ispitanica u pojedinom naselju, odnosno na razini ukupnog uzorka iz svih 12 »romskih naselja«, primjenjujući vrlo jasno opisanu metodu uzorkovanja korištenu i u provedenom nacionalnom istraživanju koje predstavlja *state of the art* u ovakvoj vrsti terenskih socioloških i javnozdravstvenih istraživanja (Kunac, Klasnić i Lalić, 2018.).

U ovom istraživanju korišten je tzv. proporcionalni, stratificirani uzorak, pri čemu je stratificiranje uzorka bilo provedeno prema izabranim lokalitetima na kojima žive pripadnici romske nacionalne manjine na području Međimurja. Konkretno, istraživanje je bilo provedeno na uzorku koji je obuhvatio proporcionalan broj ispitanika iz svakog od 12 »romskih naselja«, a broj ispitanika u uzorku iz pojedinog naselja bio je proporcionalan udjelu broja stanovnika iz pojedinog naselja u ukupnom broju pripadnika romske nacionalne manjine u svih 12 »romskih naselja«, za koje je pretpostavljeno da predstavljaju i većinu Roma na području cijele Međimur-

ske županije. Naime, zbog homogenosti i zatvorenosti »romskih naselja« i njihove snažne socijalne i teritorijalne distance od većinskog stanovništva većina Roma u Međimurskoj županiji žive upravo na području tih 12 »romskih naselja« (Šlezak, 2009., 2010., 2019.). Zbog toga je utvrđen broj Roma za područje Međimurske županije mogao uvjetno biti prihvaćen i kao početan broj pri izračunu broja ispitanika u uzorku potrebnih za provođenje istraživanja pri čemu je veličina ukupnog uzorka bila određena s obzirom na sljedeće parametre: veličinu populacije, odnosno broj kućanstava i ukupni broj Roma u dobi od navršениh 16 godina i starijih na ispitivanom području, te odabrani nivo pouzdanosti i odabrani interval pouzdanosti. Kao početna osnova za izračun veličine uzorka u ovom istraživanju korišteni su Šlezakovi (2009., 2010., 2019.) podaci o broju stanovnika pojedinog »romskog naselja« prema kojem je na području 12 »romskih naselja« na području Međimurske županije u 2018. godini živjelo 6 715 stanovnika. Nadalje, uz pretpostavku iste dobne raspodjele, kao u istraživanju (Kunac, Klasnić i Lalić, 2018.), pretpostavka je bila da u 12 naselja živi 44,1% Roma u dobi od navršениh 16 godina i starijih – dakle njih 2 961 te uz pretpostavku približno jednake raspodjele muških i ženskih ispitanika potvrđene u nekoliko prethodnih istraživanja (Šlezak, 2009., 2010., 2019.; Kunac, Klasnić i Lalić, 2018.) ukupno u 12 »romskih naselja« moglo je živjeti 1 480 Romkinja starijih od navršene 16. godina. Uz nivo pouzdanosti od 95% i uz očekivanu proporciju od 0,5 (inicijalno nije postojao podatak o učestalosti pojave koja je ispitivana pa se odlučilo za 0,50), uvažavajući apsolutnu granicu pogreške, na razini svih 12 »romskih naselja« u istraživanje je bilo uključeno 350 ispitanica s navršениh 16 godina ili starije.

S obzirom na to da se radilo o stratificiranom uzorku, unaprijed je bio određen broj ispitanika predviđenih za uključivanje u istraživanje iz svakog od pojedinih 12 »romskih naselja« sukladno kriteriju prema kojem je udio uključenih ispitanica po pojedinom »romskom naselju« bio proporcionalan udjelu ukupnog broja stanovnika po pojedinom »romskom naselju« u odnosu na ukupan broj Roma na području Međimurske županije. Sukladno navedenom, najveći broj ispitanica uključenih u istraživanje bio je iz dva najveća »romska naselja« i to iz naselja Parag i Kuršanec iz kojih je bilo uključeno 75, odnosno 65 ispitanica. Iz naselja Piškorovec i Pribislavec bilo je uključeno po 40 ispitanica, Orehovica 30, Kotoribe i Sitnice/ Mursko Središće po 20, Gornjeg Kuršanca 15, te iz najmanjih naselja Hlapičina i Kvitrovec/ Domašinec po 10 ispitanica.

U dobnoj skupini 16 – 18 godina bilo je 40 ispitanica (11,4%), u skupini od 19 do 25 godina bila je 114 ispitanica (32,6%), dok je najbrojnija bila skupina od 26 do 40 godina u kojoj je bilo 120 ispitanica (34,3%), te su u skupini od 41 do 60 godina bile 63 ispitanice (18,0%), dok je starijih od 60 godina bilo ukupno samo 13 ispitanica (3,7%).

Vezano uz obrazovnu strukturu ispitanica, utvrđeno je da je potpuno bez škole bilo 42 (12,0%) Romkinja, samo nižu osnovnu školu u trajanju od 1. do 4. razreda imalo je završeno 49 Romkinja (14,0%), 94 (26,9%) njih je imalo završeno dio razre-

da iz višeg dijela osnovne škole (5. – 7. razreda osnovne škole), dok je 124 (35,4%) Romkinja imalo završenu osnovnu školu, uz 29 Romkinja (8,3%) koje su imale završenu srednju strukovnu školu, 7 (2,0%) Romkinja za završenom četverogodišnjom školom te je razinu prvostupničkog obrazovanja steklo njih 4 (1,1%), a fakultetsku razinu samo 1 Romkinja (0,3%).

Nezaposleno je bilo 160 (45,71%) Romkinja, stalan posao ili status studenta sa stipendijom i sa stalnim mjesečnim prihodima imalo je 14 (4%) Romkinja, dok je većina, njih 174 (49,71%) radilo privremene, povremene i sezonske poslove. U uvjetima materijalne deprivacije ukupno je živjelo 274 (78,29%) Romkinja.

Prikupljeni podaci o bračnom ili partnerskom statusa pokazali su da je 128 (36,6%) Romkinja sklopilo crkveni ili civilni brak, dok ih je 175 (50%) bilo u običajnom, romskom braku te 47 (13,4%) ostalih koje nisu bile u braku jer isti nisu još bile sklopile ili je bio razvrgnut ili su bile udovice. Pri tome je 39,7% Romkinja zasnovalo prvu zajednicu između 16. i 18. godine života, nadalje 27,7% prije 16. godine života, dok je prije 14. godine života zajednicu sklopilo 4,6% Romkinja, a nakon 20. godine života (5,1%). Nakon navršene 18. godine, a prije navršene 20. godine života zajednicu je zasnovalo 18,9% Romkinja. Pri tome je u dogovorenom braku živjelo 64 Romkinja (18,3%), daljnjih 40,6% Romkinja su same izabrale svojeg partnera, odnosno supruga, iako su prethodno morale dobiti suglasnost roditelja ili članova obitelji, dok ih je tek 37,7% samo izabralo svojeg partnera bez miješanja u odluku roditelja ili članova obitelji. Između 14. i 16. godine života prvo dijete rodilo je 82 (23,4%) Romkinja, uz još dodatnih 14 (4,0%) koje su rodile prije 14. godine života. Između 16. i 18. godine prvo dijete je rodilo 37,1% Romkinja, uz tek 7,7% Romkinja koje su prvo dijete rodile nakon 18. godine, a nakon 20. godine prvo je dijete rodilo samo 6,6% Romkinja. Najviše Romkinja brinulo je o 2 djece (22,6%), nakon čega su slijedile Romkinje koje su skrbile o 3 (17,7%) i 4 djece (16,9%). Postotak Romkinja koje su skrbile o samo jednom djetetu bio je nizak (8,6%), dok je postotak Romkinja koje su skrbile o 7 djece bio 2,9%, 8 djece 2,9% i više od 8 djece 2,3% odnosno 208 (59,4%) Romkinja je brinulo o 4 i manje djece skrbi te 142 (40,6%) Romkinja koje su brinule o više od 4 djece (Racz, 2021., 2022.).

Postupak prikupljanja podataka

Primarni podaci pri terenskom istraživanju bili su prikupljeni angažiranjem prethodno obučeni anketarki (isključivo ženskog spola) iz redova romske zajednice, u pravilu osoba s potpuno ili dijelom završenom srednjom stručnom spremom, a bez kojih bi provedba ovog terenskog istraživanja bila gotovo nemoguća zbog tradicionalne zatvorenosti romske zajednice, patrijarhalne sredine i jezične barijere. Anketarke su radile volonterski uz plaćene materijalne troškove provedbe istraživanja na terenu (prehrana, prijevoz, internet...) i osigurana zaštitna sredstva (maske, dezinficijen-

si, trošak antigenskog testiranja na COVID 19 tijekom provedbe istraživanja). Sve anketarke govorele su bajaško narječje romskog jezika, a veći dio njih u potpunosti razumije i službeni romski jezik *romano chib*. Tijekom istraživanja provedena je identifikacija pripadnosti romskoj nacionalnoj manjini kod sudionica ispitanica koji su bile uključene u istraživanje na tri razine: prvotno je provedena eksterna identifikacija, zatim je provedena interna identifikacija od strane lokalnih predstavnika Roma – domaćina tijekom provođenja istraživanja, te je konačno bila provedena i samoidentifikacija ispitanice na početku samog istraživanja. Vrijeme prikupljanja podataka bilo je ograničeno na proljeće 2020. godine, odnosno period od 15.3. do 15.5.2020. godine (Racz, 2021.).

Dio Romkinja obuhvaćenih istraživanjem bio je nepismen, pa su iste bile anketirane uz aktivnu pomoć anketarki koje su prethodno bile obučene kako da provode anketiranje, a da izbjegnu sugeriranje odgovora.

Planom istraživanja unaprijed je bio određen broj kućanstava i broj ispitanika koji će biti uključeni u istraživanje, a odabir pojedinog domaćinstva unutar naselja, kao i odabir ispitanika unutar samog domaćinstva bio je predviđen prema unaprijed utvrđenoj metodologiji.

Korišteni mjerni instrumenti

Polazna osnova za ovo istraživanje bilo je istraživanje baznih podataka o romskoj nacionalnoj manjini Kunac, Klasnić i Lalić (2018.) iz kojeg je preuzet validirani upitnik kojim su prikupljeni socio-demografski podaci o ispitanicama Romkinjama, te jedan dio podataka o izloženosti nasilju nad ženama u obitelji. Drugi dio podataka o prevalenciji i vrstama nasilju kojem su bile ispitanice Romkinje izložene prikupljeni su korištenjem prethodno validiranog upitnika autora Ajduković i Racz korištenim za potrebe izrade disertacije (Racz, 2010.): »Upitnik osobnog i profesionalnog iskustva s nasiljem nad ženom u obitelji i samoprocjene vlastitog znanja o problemu«. Ovim upitnikom bila su obuhvaćena sva četiri glavna oblika nasilja (psihičko, fizičko, seksualno i ekonomsko). Ukupno 12 situacija odnosilo se na psihičko nasilje, kroz 10 situacija ispitivala se izloženost raznim oblicima fizičkog nasilja, 4 situacije bile su vezane uz ekonomsko nasilje te su daljnje 4 situacije bile vezane uz seksualno nasilje. Ispitanice su trebale procijeniti jesu li i, ako jesu, koliko su često nakon navršene svoje 16. godine doživjele da se njihov suprug ili partner prema njima ponašao nasilnički, a ako jesu, koliko su često bili izložene konkretnom obliku nasilja, te isto iskazati na način da su na ordinalnoj skali učestalosti trebale označiti učestalost doživljenog nasilja u rasponu od toga da se opisani oblik nasilja uopće nije nikad dogodio do na desnoj krajnosti skale da se isti oblik nasilja događao gotovo svakodnevno. Analizom prikupljenih odgovora o izloženosti pojedinim oblicima iz svake od četiri grupe nasilja formirane su nove varijable na način da su izdvojene sve one Romkinje koje

su najmanje jednom ili češće tijekom vremena (oznaka 2 ili viša), a nakon navršene 16. godine života doživjele najmanje jedan oblik iz svake grupe nasilja.

Upitnik je terminološki prilagođen ispitivanoj populaciji te napisan na hrvatskom i romskom jeziku koristeći *romano chib* kao službeni jezik Roma, uz dijelove priređene za anketare i Romkinje n području Međimurske županije korištenjem i bajaškog dijalekta tzv. *ljimba d'bjas* koji koristi većina Roma na području Međimurske županije.

Etička pitanja

Istraživanje je provedeno u sklopu izrade doktorske disertacije na Fakultetu za uporabne društvene studije (FUDŠ), Nova Gorica u Republici Sloveniji sukladno sa svim važećim i primjenjivim smjernicama čiji je cilj bio osigurati pravilno provođenje postupaka, sigurnosti i anonimnost osoba koje su bile ispitanici u ovom znanstvenom istraživanju nakon pribavljanja svih traženih suglasnosti i potvrde teme istraživanja od strane Fakulteta za uporabne društvene studije (FUDŠ) (Racz, 2021.).

Obrada podataka

Obrada i analiza primarnih podataka prikupljenih metodom anketiranja bila je provedena uz pomoć statističkog programa IBM SPSS Statistics 22.

REZULTATI

Romkinje u »romskim naseljima« izložene su različitim manifestacijama pojedinih vrsta nasilja nad ženama u obitelji (psihičkom, fizičkom, seksualnom i ekonomskom), bilo pojedinačnim ili češće višestrukim manifestacijama, te u različitoj učestalosti izloženosti nasilju koja može varirati od pojedinačnih izoliranih incidenata do sustavne, gotovo svakodnevne izloženosti repetitivnom ponavljanju pojedinih oblika nasilja (Kunac, Klasić i Lalić, 2018.; UNDP, 2014.).

Ovim istraživanjem željelo se ustanoviti jesu li, i ako jesu, kojim su oblicima nasilja nad ženama u obitelji bile izložene Romkinje u »romskim naseljima« u odrasloj dobi, odnosno nakon svoje navršene 16. godine života.

Na postavljeno eksplicitno pitanje u upitniku *Jeste li doživjele bilo kakav oblik nasilja pri čemu se pod nasiljem podrazumijeva psihičko, fizičko, ekonomsko i seksualno nasilje?* 69,1% ispitanica je odgovorilo potvrdno, dok ih je 30,9% negiralo da su bile žrtve nasilja tijekom dosadašnjeg života, a nakon navršene 16. godine života pri čemu su odgovori bili dihotomni dakle: da – doživjela je najmanje jednom nakon

navršene 16. godine života najmanje jedan od 4 oblika nasilja ili ne – nikad nakon navršene 16. godine života nije doživjela niti jedan od 4 oblika nasilja. Navedeni podatak pokazuje vrlo visoku prevalenciju izloženosti makar jednom obliku iz makar jedne od 4 ponuđene grupe nasilja nad ženama.

Tablica 1. Učestalost izloženosti pojedinim vrstama nasilja nad ženom u obitelji Romkinja uključenih u istraživanje u »romskim naseljima« na području Međimurske županije u ukupnom uzorku (prikaz s postotcima po učestalosti izloženosti)

DOŽIVLJENI OBLIK NASILJA NAD ŽENAMA		1	2	3	4	5
Psihičko nasilje						
Omalovažavao Vas je ili ponižavao u društvu i pred drugim ljudima	N	182	79	50	21	18
	%	52,0	22,6	14,3	6,0	5,1
Omalovažavao Vas je ili ponižavao samo kad ste bili nasamo s njim	N	134	71	84	34	27
	%	38,3	20,3	24,0	9,7	7,7
Vrijeđao Vas je, nazivao pogrđnim imenima, psovao Vam ili Vam se rugao	N	151	83	58	35	23
	%	43,1	23,7	16,6	10,0	6,6
Pokušavao Vas je spriječiti da se viđate s prijateljima ili poznanicima	N	210	52	48	25	15
	%	60,0	14,9	13,7	7,1	4,3
Pokušavao Vam je ograničiti kontakt s obitelji ili rodbinom	N	222	51	43	20	14
	%	63,4	14,6	12,3	5,7	4,0
Inzistirao je na tome da uvijek zna gdje ste i s kim ste	N	134	37	44	74	61
	%	38,3	10,6	12,6	21,1	17,4
Postao je ljut na Vas jer ste razgovarali s drugom muškom osobom	N	139	51	52	70	38
	%	39,7	14,6	14,9	20,0	10,9
Sumnjao ili Vas je optuživao da ste mu nevjerni	N	159	61	59	57	14
	%	45,4	17,4	16,9	16,3	4,0
Sprječavao Vas je da donosite odluke o raspolaganju novcem	N	202	44	66	22	16
	%	57,7	12,6	18,9	6,3	4,6
Zabranio Vam je da radite izvan kuće	N	256	38	31	17	8
	%	73,1	10,9	8,9	4,9	2,3

Zabranio Vam je da napustite svoj dom	N	253	38	36	11	12
	%	72,3	10,9	10,3	3,1	3,4
Namjerno Vas je plašio vikanjem ili razbijanjem stvari	N	181	64	66	21	18
	%	51,7	18,3	18,9	6,0	5,1
Prijetio je da će Vam oduzeti ili ozlijediti djecu ili nekog do koga Vam je jako stalo	N	266	34	24	10	16
	%	76,0	9,7	6,9	2,9	4,6
Bacao je na Vas stvari	N	195	55	65	16	19
	%	55,7	15,7	18,6	4,6	5,4

Fizičko nasilje

Namjerno Vas je gurnuo	N	188	75	50	23	14
	%	53,7	21,4	14,3	6,6	4,0
Namjerno Vas je zgrabio ili povukao za kosu	N	203	58	47	30	12
	%	58,0	16,6	13,4	8,6	3,4
Namjerno Vas je pljusnuo, ošamario ili udario rukom ili predmetom	N	174	77	52	31	16
	%	49,7	22,0	14,9	8,9	4,6
Namjerno Vas je udario nogom	N	224	56	34	25	11
	%	64,0	16,0	9,7	7,1	3,1
Namjerno Vas je pretukao višekratnim učestalim udarcima	N	265	43	20	18	4
	%	75,7	12,3	5,7	5,1	1,1
Namjerno Vas je opekao	N	333	11	4	2	0
	%	95,1	3,1	1,1	0,6	0,0
Namjerno Vas je pokušao gušiti ili daviti	N	320	23	4	2	1
	%	91,4	6,6	1,1	0,6	0,3
Namjerno Vas je porezao, ubo oštrim predmetom ili pucao na Vas	N	337	6	5	2	0
	%	96,3	1,7	1,4	0,6	0,0
Namjerno je udarao Vašom glavom o nešto	N	303	32	14	1	0
	%	86,6	9,1	4,0	0,3	0,0

Seksualno nasilje

Prisilio ili pokušao Vas je prisiliti na neželjeno ljubljenje, grljenje ili dodirivanje	N	294	31	16	8	1
	%	84,0	8,9	4,6	2,3	0,3

Prisilio ili pokušao Vas je prisiliti na seksualni odnos silom Vas držeći ili nanoseći Vam bol na bilo koji način	N	305	23	15	7	0
	%	87,1	6,6	4,3	2,0	0,0
Prisilio ili pokušao Vas je prisiliti na sudjelovanje u bilo kojem obliku seksualne aktivnosti kada to niste htjeli ili niste bili u mogućnosti odbiti	N	298	25	17	9	1
	%	85,1	7,1	4,9	2,6	0,3
Prisilio Vas je na određenu seksualnu aktivnost zato što ste se bojali onoga što bi se moglo dogoditi ako odbijete	N	290	28	21	10	1
	%	82,9	8,0	6,0	2,9	0,3
Ekonomsko nasilje						
Dovodio Vas je u situaciju da morate moliti za novac	N	250	26	59	14	1
	%	71,4	7,4	16,9	4,0	0,3
Dovodio Vas je u situaciju da nemate novaca za sebe ili obitelj	N	237	19	66	16	12
	%	67,7	5,4	18,9	4,6	3,4
Dovodio Vas je u situaciju da morate skrivati da ste nešto kupili	N	282	31	16	12	9
	%	80,6	8,9	4,6	3,4	2,6

Napomena: 1 – nikad nije to napravio; 2 – napravio je to dosad najmanje jednom, a ne više od nekoliko puta; 3 – to se događalo s vremena na vrijeme; 4 – to se događalo najmanje nekoliko puta mjesečno; 5 – to se događalo vrlo često – gotovo svakodnevno

Provede li se konstrukcija novih varijabli na način da se unutar svake od četiri promatranih grupa nasilja kao izložene pojedinoj grupi zlostavljanja označe sve one ispitane Romkinje koje su barem na jednoj od varijabli unutar svake skupine nasilja označile oznakom 2 (2 – napravio je to dosad najmanje jednom, a ne više od nekoliko puta) ili višom oznakom (3, 4, 5), rezultati pokazuju da je najmanje jednom nekom od ponuđenih oblika psihičkog nasilja bilo izloženo 61,7% ispitanih Romkinja, da je najmanje jednom nekom od ponuđenih oblika fizičkog nasilja bilo izloženo 50,3% ispitanih Romkinja, da je najmanje jednom nekom od ponuđenih oblika ekonomskog nasilja bilo izloženo 22,3% Romkinja, te da je najmanje jednom nekom od ponuđenih oblika seksualnog nasilja bilo izloženo 17,1% Romkinja.

Kako bi se između niza prikupljenih socio-demografskih varijabli izdvojile one koje se mogu smatrati rizičnim faktorima za povećanu izloženost ispitanih Romkinja nasilju nad ženama u romskim obiteljima, napravljen je model kojim je ponuđena predikcija pripadnosti Romkinja skupini koja je doživjela nasilje, te je izračunat re-

gresijski koeficijent kojim se predviđa vjerojatnost pripadnosti skupini (Racz, 2021.; Racz, Rončević i Milošević, 2022.).

Tablica 2. Predikcija pripadnosti ispitanih Romkinja grupi žrtava nasilja nad ženama u obitelji u »romskim naseljima« na području Međimurske županije u ukupnom uzorku napravljen korištenjem logističke regresije

Predikcija pripadnosti skupini koja je doživjela nasilje $R^2 = 41,9\%$; $p < 0,001$; klasifikacija 77,7%	OI	95% IP		p
		Donja granica	Gornja granica	
Dob	1,848	1,185	2,883	0,007
Deprivirani vs. nedeprivirani	2,346	1,135	4,849	0,021
Obrazovanje: završena SSS (ref.)				0,199
Bez škole/Nezavršena OŠ	1,923	0,686	5,389	0,214
Završena OŠ	1,020	0,429	2,424	0,964
Radni status: Stalan posao/ školovanje (ref.)				0,089
Nezaposlena	2,025	0,462	8,867	0,349
Sezonski i/ili povremeni poslovi	0,937	0,239	3,678	0,926
Bračni/partnerski status: Ostalo (nisu u braku, razvedeni)(ref.)				0,391
Crkveni ili civilni brak	1,710	0,702	4,163	0,237
Običajni, romski brak	1,934	0,731	5,117	0,184
Obitelj zasnovana prije 16. godine	0,375	0,117	1,201	0,099
Dob rađanja prvog djeteta ispod 16. godine	7,962	1,967	32,238	0,004
4 ili više djece o kojima skrbi	1,824	0,842	3,949	0,127

Model prikazan Tablicom 2. odnosi se na demografske varijable pri čemu nas je zanimalo koje socio-demografske karakteristike ispitanica se izdvajaju kao mogući rizični faktori za pripadnosti skupini Romkinja koje su doživjele nasilje nad ženama. Model se pokazao statistički značajnim ($p < 0,01$), a prema Waldovom testu značajnosti koeficijentata, od prediktora su statistički značajni bili dob (OR 1,848, $p=0,007$), materijalna deprivacija (OR 2,345, $p=0,021$), dob rađanja prvog djeteta (OR 7,962, $p=0,004$) uz model 1 - $R^2 = 41,9\%$; $p < 0,001$; klasifikacija (eng. *classification*) 77,7%. Prema ovom modelu, starija životna dob, život u uvjetima materijalne deprivacije, odnosno siromaštva, te rana dob rađanja prvog djeteta pokazali su se kao rizični faktori za pojačanu izloženost ispitanih Romkinja nasilju nad ženama (Racz, Rončević i Milošević, 2022.).

RASPRAVA

Podaci dobiveni ovim istraživanjem, posebice kad se sagledaju u kontekstu ranije provedenih istraživanja u romskoj nacionalnoj zajednici, ali i među pripadnicama većinskog stanovništva jasno su pokazali da učestalo nasilje nad Romkinjama u »romskim obiteljima« predstavlja kompleksno društveno pitanje, a ne privatni problem žrtve ili kulturološku specifičnost određene manjinske grupe. Raširenost nasilja nad Romkinjama u obitelji koje je dobiveno ovim istraživanjem prema kojem je čak 69,1% Romkinja tijekom života doživjelo neki oblik nasilja pokazuju da se radi o izuzetno raširenoj pojavi.

Rezultate ovog istraživanja treba sagledati u kontekstu rezultata dobivenih u istraživanju baznih podataka na cjelokupnoj romskoj populaciji u Hrvatskoj kao jedinog dostupnog istraživanja tog tipa ikad provedenog među pripadnicima romske nacionalne manjine, u kojem je pitanje o nasilju bilo tek jedno od niza pitanja kojim su se prikupljali temeljni podaci o životu romske zajednice u Hrvatskoj (Kunac, Klasić i Lalić, 2018.). Tim istraživanjem dobiveno je da je nasilje od sadašnjeg ili bivšeg partnera, prema vlastitom iskazu, doživjelo 11% Romkinja. Međutim, utvrđene su generacijske razlike u iskustvima nasilja nad ženama od strane sadašnjeg partnera, pri čemu je 10% starijih Romkinja (56 godina starije) izjavilo da su bile žrtve nasilja od svog sadašnjeg partnera. Mladih Romkinja u dobi od 16 do 29 godina, žrtava partnerskog nasilja zabilježeno je 6% dok ih je najmanje zabilježeno u srednjoj dobi od 30 do 55 godina (2%). Također, podaci pokazuju da je nasilje nad ženama od sadašnjeg partnera najčešće u Slavoniji i Istri i Primorju, gdje ga je u anketi prijavilo više od 10% žena, dok je u Međimurju te u Zagrebu i okolici potvrdno na to pitanje odgovorilo manje od 2% žena. Za razliku od samoiskazanih iskustava nasilja, kada se Romkinje pitalo za iskustva pojedinih nasilnih ponašanja od strane njihovog partnera, podaci su pokazali veće stope nasilja pri čemu je najučestalije bilo psihičko nasilje koje je od svojih trenutačnih supruga ili partnera iskusilo 35% Romkinja. Analiza konkretnih oblika ponašanja pokazala je da je vikanje, vrijeđanje ili ruganje od strane partnera doživjelo 32% Romkinja, dok je 14% žena barem jednom doživjelo da im je njihov partner prijetio da će ih fizički ozlijediti. Fizičko nasilje u obliku šamaranje, udaranja rukom ili nogom ili premlaćivanja doživjelo je 18% Romkinja, dok ih je 14% barem jednom partner namjerno grubo gurao, vukao za kosu, uši ili slično, a ukupno 12% žena doživjelo je da je partner na njih bacao stvari. Ekonomsko nasilje doživjelo je 18% Romkinja, od čega je njih 15% doživjelo da ih je partner dovodio u situaciju da nemaju novaca za osnovne životne potrebe poput hrane, režija i odjeće, 11% Romkinja je izjavilo da se njihov partner ponašao kao da je sav novac samo njegov, a 10% ih je bilo dovedeno u situaciju da su morale moliti za novac, a 9% da su morale skrivati da su nešto kupile. »Seksualni odnos protiv svoje volje« kao oblik seksualnog zlostavljanja od svojih partnera barem jednom

doživjelo je gotovo 9% Romkinja.

Usporede li se rezultati istraživanja provedenog među Romkinjama na području cijele Hrvatske s rezultatima ovog istraživanja provedenog među Romkinjama koje žive u izoliranim naseljima na području Međimurske županije, rezultati pokazuju da je ovim istraživanjem dobivena veća prevalencija pojavnosti nasilja nad Romkinjama za psihološko, fizičko i ekonomsko nasilje, pri čemu se može promišljati o mogućim razlozima takvog rezultata.

Konačno, ovo istraživanje bilo je ciljano usmjereno prema istraživanju izloženosti nasilju nad ženama dok su se podaci o izloženosti nasilju nad ženama u drugom istraživanju prikupljali tek kroz manji dio pitanja u sklopu vrlo detaljnog upitnika kojim su se primarno prikupljali bazni podaci o puno širim aspektima proučavanja romske nacionalne manjine. Samo autorice istraživanja baznih podataka (Kunac, Klasić i Lalić, 2018.) upozoravaju na moguću podcijenjenost razmjera nasilja nad ženama koje su dobile svojim istraživanjem zbog ograničenja koja proizlaze iz metodologije njihovog istraživanja, a upozoravaju i da određeni znanstvenici smatraju da rezultati anketnih istraživanja nasilja u kojem je tema nasilja samo jedna od brojnih drugih istraživanih tema znatno podcjenjuju pravi opseg fenomena nasilja nad ženama (Walby i Myhill, 2001.; True, 2012.) što također treba dalje istražiti.

Prikupljeni rezultati dobivaju svoju težinu i vrijednost ako se sagledaju u kontekstu izloženosti Romkinja nasilju u zemljama u okruženju, ali i širom svijeta pri čemu su istraživanja incidencije i prevalencije nasilja nad ženama u obitelji sporadična, između ostalog, i zato jer se nasilje nad ženama u romskoj populaciji smatra tabuom. Cemlyn navodi citat romske aktivistkinje koja naglašava »*da bi Romi trebali moći reći istinu ne samo o tome što drugi rade njima nego i o tome što Romi rade jedni drugima*« (Cemlyn i sur., 2009.). »*Žene Romkinje uvijek pate u tišini*« jer su društvene i kulturološke barijere za njezin odlazak iz zlostavljajuće sredine toliko snažne da Romkinje uvijek biraju ostanak u cjelovitoj obitelji i zaštitu djece u odnosu na njihovu dobrobit i zdravlje (Cemlyn i sur., 2009.).

Dosad provedena istraživanja u susjednim zemljama iz okruženja donose podatak o 90% Romkinja u Rasinskom okrugu u Srbiji koje su doživjele partnersko nasilje (Babović, 2019.). Istraživanje iz 2017. godine pokazuje da je od ukupnog broja ispitanica Romkinja čak njih 91,9% bilo izloženo jednom ili više manifestacija fizičkog i/ili seksualnog nasilja nakon svoje 18. godine. Prilikom posljednjeg doživljenog incidenta prije provođenja istraživanja, najviše Romkinja (57%) bilo je izloženo kombiniranom fizičkom i psihičkom nasilju, a najčešće su bile zlostavljane od partnera – muža (68,4%) ili bivšeg muža (15,3%) (Beker, 2019.: 37). Na području Zenice (F BiH) 2003. godine bilo je provedeno istraživanje koje je pokazalo da se značajno veći broj Romkinja suočavao s nasiljem u obitelji u odnosu na pripadnice većinskog stanovništva. Naime, 33% Romkinja bilo je dugotrajno i višestruko zlostavljano od strane partnera, što je bilo značajno više ukoliko se usporedi s 24% pripadnica većinskog stanovništva iz istog istraživanja koje su bile žrtve istog oblika zlostavljanja. Godine

2010. provedeno je istraživanje na uzorku od 609 Romkinja u više od 20 romskih zajednica koje su gravitirale prema 11 gradova u BiH, a čiji rezultati su pokazali da je oko 20% Romkinja trpjelo neki oblik ekonomskog nasilja u obitelji. Psihološkom nasilju u obliku vrijeđanja, ušutkivanja i omalovažavanja od strane muža bilo je izloženo 36% Romkinja dok je 46,52% Romkinja izjavilo da su ili osobno poznavale ženu žrtvu nasilja ili da su same osobno pretrpjele seksualno nasilje. Također, ispitanice su u 37,44% slučajeva izjavile da su osobno poznavale ženu koja je pretrpjela nasilje u tijeku trudnoće (CProgram, 2010.). Anketa je obuhvatila elemente ekonomskog nasilja o slobodnom raspolaganju novcem pri čemu od 589 Romkinja njih 21,90% nije imalo tu mogućnost. Nadalje, 23,52% Romkinja odgovorilo je da nisu mogle slobodno donositi odluku o trošenju novca, a samo 0,34% Romkinja odgovorilo je da nije znalo mogu li takvu odluku slobodno donijeti (CProgram, 2010.: 19). Izloženost psihološkom nasilju bilo je utvrđena kroz pitanje »Vrijeđa li Vas, ušutkuje ili omalovažava muž?« na koje je potvrdno odgovorilo 36% Romkinja. Fizičko nasilje ispitano je na način da se Romkinje indirektno pitalo poznaju li koju ženu koja je pretrpjela fizičko nasilje na što je njih 76% odgovorilo da su takvu ženu poznavale, što je govorilo u prilog zaključku da je nasilje nad Romkinjama veoma široko rasprostranjeno. Naredno pitanje glasilo je: »Je li se doživljeno nasilje ponovilo više od jednom?«, na što je potvrdno odgovorilo 90,43% Romkinja. Vezano uz izloženost seksualnom nasilju, 29,11% Romkinja odgovorilo je da su poznavale osobno ženu koja je pretrpjela seksualno nasilje, a 17,41% žena odgovorilo je da su i same bile pretrpjele seksualno nasilje, tako da su u 85,83% slučajeva nasilnici bili partneri. Podaci su usporedivi sa srodnom studijom o izloženosti Romkinja nasilju nad ženom u obitelji provedenom u Bosni i Hercegovini, kojom je ustanovljeno da je najmanje 43% romskih žena pretrpjelo fizičko nasilje, a 36% Romkinja pretrpjelo psihičko nasilje od strane svojih partnera tijekom životnog vijeka (CProgram, 2010.: 25).

Podaci iz ovog istraživanja mogu se sagledati i kroz prizmu podataka prikupljenih studijom presjeka provedenoj u provincijskom centru Edirne provedenom na reprezentativnom uzorku udanih Romkinja kojom je utvrđena ukupna incidencija izloženosti nasilju unutar posljednjih godinu dana od trenutka provođenja istraživanja za neki od ispitivanih oblika fizičkog nasilja nad ženama u obitelji, a koja je iznosila 34%. Gledano na razini izloženosti nasilju kroz životni vijek, čak 93% žena Romkinja izjavilo je da su najmanje jednom doživjele različite oblike verbalnog i psihološkog nasilja u obitelji (Tokuç, Ekuklu i Avcioğlu, 2010.). Nadalje, srodna studija također provedena u Turskoj donijela je podatak da su romske žene u toj zemlji tri puta češće bile pogođene nasiljem od strane intimnih partnera u odnosu na prosječne turske žene (UNFPA, 2015.: 4-6).

Rezultati srodnih istraživanja provedenih u romskim populacijama u drugim zemljama, npr. u Irskoj govore također o čak 61% do 81% pripadnica romske zajednice koje su doživjele neki oblik nasilja (Themelis i Foster, 2013.).

Ovim istraživanjem kao rizični faktori za povećanu izloženost nasilju nad Romkinjama u romskim naseljima izdvojeni su starija životna dob, život u uvjetima materijalne deprivacije i rađanje prvog djeteta prije navršene 16. godine. Životna dob je potvrđena kao rizični faktor i u ranijim istraživanjima provedenim na općoj populaciji. Šubić (2019.: 34) je sumirala neka istraživanja prema kojima je »mlađa životna dob žena potvrđena kao čimbenik rizika u istraživanju Heyman i Neidig (1999). Harwell i Spence (2000.) istaknuli su da su njihovi rezultati prevalencije izloženosti partnerskom nasilju konstantni što se tiče mlađe dobi, odnosno autori navode da je mlađa dob žena dokazana kao rizični čimbenik za izloženost partnerskom nasilju«.

Također je i u istraživanju (OEBS Srbija, 2019.: 59) provedenom u Srbiji starosna dob bila izdvojena kao najznačajniji faktor kada su bile u pitanju razlike u iskustvima i stavovima žena o rodno uvjetovanom nasilju. Međutim, nasuprot navedenim rezultatima istraživanja koja su potvrdila životnu dob kao rizični faktor izloženosti nasilju u obitelji, Painter i Faringtona (1994.) na populaciji Britanaca nisu uspjeli dokazati da je životna dob čimbenik rizika za izloženost partnerskom nasilju.

Siromaštvo se također pokazalo rizičnim faktorom za izloženost nasilju nad ženom u obitelji u istraživanjima provedenim u zemljama okruženja. Naime, 25% onih ispitanica koje su navele da im je »vrlo teško« i 14% onih koje su navele da im je »teško« preživjeti s raspoloživim prihodima doživjele su fizičko ili seksualno nasilje u usporedbi s 9% žena u ukupnom uzorku. Nadalje, 56% onih ispitanica kojima je bilo »veoma teško« i 48% onih kojima je bilo »teško« preživjeti s raspoloživim prihodima doživjele su psihološko nasilje od strane aktualnog partnera tokom života (prevalencija), u usporedbi s 34% žena iz općeg uzorka (OEBS Srbija 2019.: 60).

Istraživanjem provedenim u Bosni i Hercegovini potvrđeno je također da su žene koje su se teško ili veoma teško uzdržavale od raspoloživih prihoda češće navodile da su doživjele nasilje, a posebno je to bilo izraženo kod žena koje su navele da su »veoma teško živjele« od svojih prihoda (OEBS BiH, 2019.).

Nažalost, dosad nisu publicirane, eventualno provedene analize podataka o rizičnim faktorima koji povećavaju izloženost nasilju nad Romkinjama na temelju podataka koji se prikupljeni tijekom jedinog dosad provedenog istraživanja prikupljanja baznih podataka, a koje bi bilo vrijedno usporediti s podacima prikupljenim ovim istraživanjima (Kunac, Lalić i Rodik, 2020.).

ZAKLJUČAK

Rezultati istraživanja potvrdili su glavnu hipotezu istraživanja o visokoj prevalenciji izloženosti svim oblicima nasilja nad ženama u obitelji (psihičkom, fizičkom, ekonomskom i socijalnom) kod pripadnica romske nacionalne manjine u prostorno odvojenim »romskim naseljima« na području Međimurske županije budući da je utvrđeno da je 69,1% Romkinja tijekom života najmanje jednom doživjelo najmanje

jedan od oblika zlostavljanja pri čemu je ukupna zabilježena prevalencija nasilja nad ženama Romkinjama u obitelji značajno viša i od prevalencije izloženosti nasilju nad ženama u općoj populaciji prema većini istraživanja i u zemljama Europe, regije i u samoj Hrvatskoj, kao što je i sukladna prevalenciji nasilja nad ženama u obitelji Romkinja u romskoj populaciji širom svijeta i u regiji.

Sukladno sekundarnom cilju istraživanja, rezultati su pokazali da su Romkinje ugrožene zbog prisustva niza rizičnih faktora što je sukladno tezi da je nasilje nad ženama posljedica cijelog niza rizičnih faktora koji idu daleko iznad pripadnosti etničkoj manjini ili bilo kojoj drugoj manjinskoj skupini. Kao rizični faktori u ovom istraživanju za povećanu izloženost nasilju nad ispitanim Romkinja izdvojili su se starija životna dob, život u uvjetima materijalne deprivacije i rađanje prvog djeteta prije navršene 16. godine.

Usporedba zabilježene prevalencije izloženosti nasilju nad Romkinjama po pojedinim grupama nasilja (psihičkom, fizičkom i ekonomskom) u ovom istraživanju je veća nego prevalencija u istim grupama nasilja koja je dobivena u istraživanju baznih podataka provedenom na uzorku cjelokupne populacije, pri čemu su pitanja o nasilju bila sastavni dio puno opsežnijeg upitnika kojim su se prikupljali bazni podaci o položaju i životu Roma i Romkinja u Republici Hrvatskoj.

Budućim istraživanjima bilo bi zanimljivo usporediti podatke o izloženosti nasilju nad Romkinjama iz ovog istraživanja s podacima o izloženosti nasilju nad Romkinjama koje žive na području drugih teritorijalnih jedinica u Hrvatskoj u naseljima koja nisu u toj mjeri izolirana kao što je izolirano 12 »romskih naselja« na području Međimurske županije. Nadalje, bilo bi zanimljivo usporediti podatke o prevalenciji nasilja dobivene ovim istraživanjem koje je provedeno među pripadnicama Roma Bajaša i usporediti ih s podacima o prevalenciji izloženosti nasilju među Romkinjama Bajašima koji žive na području, kao i s podacima o prevalenciji nasilja među pripadnicama drugih romskih skupina poput Romkinja Kalderaša (kotlari) i Romkinja Šijaka (metlari), a koji uz Bajaše čine osnovu današnje romske populacije u Hrvatskoj.

LITERATURA

1. Ajduković, M. (2000). Određenje i oblici nasilja u obitelji. U: Ajduković, M. & Pavleković, G. (ur.), *Nasilje nad ženom u obitelji*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, 11–15.
2. Babović, M. (2019). Naučene su da trpe, istu matricu prenose na potomstvo. Čak 90 posto Romkinja u Srbiji – žrtve su partnerskog nasilja! *Romski portal*. Preuzeto s: <https://www.Romskiportal.com/2019/11/04/naucene-su-da-trpe-istu-matricu-prenose-na-potomstvo-cak-90-posto-romkinja-u-srbiji-zrtve-su-partnerskog-nasilja> (1.9.2021.).

3. Bagić, D., Burić, I., Dobrotić, I., Potočnik, D. & Zrinščak, S. (2014). *Romska svakodnevnica u Hrvatskoj: Prepreke i mogućnosti za promjene*. Zagreb: UNDP, UNHCR i UNICEF.
4. Bego, A. i sur. (2007). *Nacionalna studija o obiteljskom nasilju nad ženama u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Novi val.
5. Beker, K. (2019). *Regionalni izvještaj o primeni UN Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) i Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istambulska konvencija) u vezi sa diskriminacijom Romkinja u oblasti zdravstvene zaštite, dečijih brakova i pružanja podrške i zaštite Romkinjama u situaciji nasilja u porodici*. Beograd: BIBIJA Romski Ženski Centar.
6. Briones-Vozmediano, E., la Parra-Casado, D. & Vives-Cases, C. (2018). Health providers' narratives on intimate partner violence against Roma women in Spain. *American Journal of Community Psychology*, 61, (3-4), 411-420. <https://doi.org/10.1002/ajcp.12235>
7. Cemlyn, S., Greenfields, M., Burnett, S., Zoe Matthews, Z. & Whitwell, C. (2009.) *Inequalities experienced by Gypsy and Traveller communities: A review*. Manchester: University of Bristol. Preuzeto s: http://www.equalitycumbria.org/sites/default/files/documents/awazcumbria/09_inequalities%20experienced%20by%20g%20t%20communities%20a%20review. (07.11.2009)
8. CProgram. Romkinje za život bez nasilja. (2014). *Izvještaj o anketi o položaju-Romkinja i nasilju u porodici nad Romkinjama u BiH*. Preuzeto s: <http://rightforall.ba/wp-content/uploads/2016/11/4-izvjestaj-o-anketi-o-polozaju-romkinja-i-nasilju-u-porodici-nad-romkinjama> (15.9.2021.)
9. European Commission. (2014). *Roma health report: Health status of the Roma population, data collection in the member states of the European Union*. Brussels: EC. Preuzeto s: https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/social_determinants/docs/2014_roma_health_report_en.pdf (1.10.2021.a).
10. Državni zavod za statistiku (2021). Objavljeni konačni rezultati Popisa 2021. Preuzeto s: <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270> (1.9.2021.).
11. Europski revizorski sud (ECA) (2016). *Političke inicijative i financijska potpora EU za integraciju Roma: tijekom posljednjeg desetljeća postignut je znatan napredak, ali potrebni su dodatni naponi na terenu, posebno izvješće*. Luxembourg: Ured za publikacije.
12. FRA. (2014). *Nasilje nad ženama: Istraživanje provedeno diljem Europske unije. Kratki pregled rezultata*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Preuzeto s: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14_hr.pdf (10.9.2021.).

13. FRA. (2018). *Eumidis II – Drugo istraživanje Europske unije o manjinama i diskriminaciji Romi – odabrani rezultati*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
14. Heršak, E. & Lazanin, S. (1998). Ethnicity in history: Some research possibilities and problems. *Migracijske i etničke teme*, 14 (3), 145–154.
15. Ivanov, A., Jaroslav Kling, J. & Kagin, J. (2012.) *Integrated household survey among Roma populations: one possible approach to sampling in the UNDP-World Bank-EC Regional Roma Survey 2011. Roma inclusion working papers*. Bratislava: UNDP Bratislava Regional Centre. Preuzeto s: <https://www.undp.org/content/dam/rbec/docs/Roma-household-survey-methodology.pdf> (21.9.2021.).
16. Klasnić, K. (2011). Ekonomsko nasilje nad ženama u intimnim vezama u hrvatskom društvu- konceptualne pretpostavke. *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline*. 20, (3), 335–356. Preuzeto s: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=111904 (1.9.2021.).
17. Klasnić, K. (2013). Kvantitativno istraživanje. U: Ž. Markulin, Ž. & Sarnavka, S. (ur.), *Što znamo o ekonomskom nasilju nad ženama?*. Zagreb: Babe!, 23 – 54.
18. Kunac, S., Klasnić, K. & Lalić, S. (2018). *Inclusion of Roma in Croatian society: Research of basic data*. Zagreb: Ured za nacionalne manjine Vlade RH.
19. Klasnić, K., Kunac, S. & Petra Rodik, P. (2020.) *Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: Žene, mladi i djeca*. Zagreb: Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske.
20. Mamula, M. (2004). Nasilje protiv žena. U: Barada, V. & Jelavić, Ž. (ur.), *Uostalom diskriminaciju treba dokinuti: Priručnik za analizu rodnih stereotipa*. Zagreb: Centar za ženske studije, 65–81.
21. OESS BiH. (2019). *Istraživanje OESS o nasilju nad ženama u Bosni i Hercegovini. Dobrobit i blagostanje žena*. Beč: Sekretarijat OSCE Odjel za rodna pitanja. Preuzeto s: <https://www.osce.org/hr/secretariat/439724?download=true> (15.9.2021.).
22. OEBS (Organizacija za europsku bezbednost i saradnju) Srbija. (2019.) *Istraživanje OESS o nasilju nad ženama u Srbiji. Dobrobit i bezednost žena, Srbija osnovni izveštaj*, Beč: Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju Kancelarija Generalnog sekretara Odsek za rodnu ravnopravnost Preuzeto s: <https://www.osce.org/sr/secretariat/419756?download=true> (15.10.2021.).
23. Oprea, A. (2004). Re-envisioning social justice from the ground up: Including the experiences of Romani women. *Essex Human Rights Review*, 1, (1), 29–39. Preuzeto s: <http://projects.essex.ac.uk/EHRR/V1N1/Oprea.pdf> (21.9.2021.)
24. Otročak D. (2003). *Interpretacija rezultata istraživanja nasilja nad ženama u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Autonomna ženska kuća.
25. Painter, K. & Farrington, D.P. (1999). *Wife rape in Great Britain*. In: Muraskin R. (ed.) *Women and justice: Development of international policy*. New York: Gordon and Breach, 135–164.

26. Posavec, K. (2000). Sociokulturna obilježja i položaj Roma u Europi – od izгона do integracije. *Društvena istraživanja – Časopis za opća društvena pitanja*, 9 (2–3), 229–250. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/20266> (11.9.2021.).
27. Racz, A. (2022.) Stavovi i predrasude Romkinja iz izoliranih romskih naselja u Međimurskoj županiji o nasilju nad ženom u obitelji. *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 20 (3), 633–652. <https://doi.org/10.31192/np.20.3.11>
28. Racz, A. (2021.) *Stališča o nasilju nad žensko v družini in njegova pogostost med Romi v Međimurju [Stavovi o nasilju nad ženom u obitelji i njegova učestalost među Romima u Međimurju]*, doktorska disertacija, Nova Gorica: School of Advanced Social Studies in Nova Gorica (SASS).
29. Racz, A. (2010.) *Uvjerjenja medicinskih sestara o nasilju nad ženom u obitelji i spremnost na suradnju sa službom socijalne skrbi*. Doktorska disertacija. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
30. Racz, A. & Kajtazi, V. (2019). Stavovi pripadnika Romske populacije na području Bjelovarsko-bilogorske županije o obiteljskom nasilju. *Časopis za primijenjene zdravstvene znanosti*, 5, (1), 61–70. <https://hrcak.srce.hr/217993>
31. Racz, A., Rončević, B. & Milošević, M. (2022). Logistic regression model of prediction of exposure to violence against Roma women in Roma families in isolated Roma settlements of Međimurje county. *Jahr–European Journal of Bioethics*, 13 (1), 23–46.
32. Sesar, K. & Dodaj, A. (2014). Čimbenici rizika za nasilje u partnerskim vezama. *Socijalna psihijatrija*, 42 (3), 162–171.
33. Šlezak, H. (2009). Prostorna segregacija romskog stanovništva u Međimurskoj županiji. *Hrvatski geografski glasnik*, 71 (2), 65–81. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/48043> (30.9.2021.).
34. Šlezak, H. (2010). *Demogeografska i sociokulturna obilježja romske populacije u Međimurju*. Master thesis. Zagreb: Geografski odsjek Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
35. Šlezak, H. (2019). *Integracija Roma u Hrvatskoj-primjer Međimurske županije*. Doktorska disertacija. Zagreb: Geografski odsjek Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
36. Štambuk, M. (2009). *Obilježja romskih obitelji – kućanstava*. U: Štambuk, M. (ur.), *Kako žive hrvatski Romi*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 91–109.
37. Šubić, K. (2019). *Obilježja nasilja u partnerskim odnosima: Razlike između homoseksualnih i heteroseksualnih parova*. Diplomski rad. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
38. Themelis, S. & Foster, B. (2013). *The Education of gypsies, roma and travellers in England – A road partly travelled*. In: *Die Bildungssituation von Roma in Europa*, Munich: Waxmann Verlag GmbH., 169–198. Preuzeto s: <https://ueaeprints.uea.ac.uk/63263/> (5.10.2021.).

39. Tokuç, B., Galip Ekuklu, G. & Avcioglu, S. (2010). Domestic violence against married women in Edirne. *Journal of Interpersonal Violence*, 25, (5), 832–847. Preuzeto s: <https://doi.org/10.1177%2F0886260509336960> (7.4.2021).
40. True, J. (2012). *The political economy of violence against women*. New York: Oxford University Press.
41. ULJPPNM. (2020). *Obilježja Roma u RH*. Zagreb: Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH. Preuzeto s: <https://pravamanjina.gov.hr/nacionalne-manjine/ostvarivanje-prava-romske-nacionalne-manjine/nacionalni-program-za-rome/obiljezja-roma-u-rh/385?big=0> (7.4.2021).
42. ULJPPNM. (2021). Vlada Republike Hrvatske Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Nacionalni plan za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027. godine. Zagreb: Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH. Preuzeto s: <https://pravamanjina.gov.hr/UserDocImages/NPUR%202021-2027/Nacionalni%20plan%20za%20uklju%20C4%8Divanje%20Roma.pdf> (2.6.2021.).
43. UNDP. (2014). *Atlas romskih naselja Međimurske županije*. Čakovec: UNDP, Međimurska županija i Grad Čakovec. Preuzeto s: http://www.hr.undp.org/content/croatia/hr/home/operations/projects/poverty_reduction/roma (2.6.2021)
44. UNFPA (United Nations Population Fund). (2015). *Combating violence against women and girls in Eastern Europe and Central Asia*. Preuzeto s: http://eeca.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/21770%20Brief_web.pdf (1.9.2021.).
45. Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske. (2014). *Konvencija Vijeća Europe o sprječavanju i borbi nasilja nad ženama i nasilja u obitelji*. Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske.
46. Vlada RH. (2000). Ustav RH. *Narodne novine*, 41. Zagreb.
47. Vlada RH. (2000). Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina. *Narodne novine*, 155. Zagreb. Preuzeto s: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_12_155_2532.html (14.11.2021.).
48. Vlada RH. (2008). Zakon o suzbijanju diskriminacije. *Narodne novine*, 155. Zagreb. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_07_85_2728.html
49. Vlada RH. (2012). *Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine*. Zagreb: Vlada RH. Preuzeto s: <https://www.zagreb.hr/UserDocImages/arhiva/Nacionalna%20strategija%20za%20uklju%20C4%8Divanje%20Roma%202013-2020.pdf> (28.12.2021.).
50. Vlada RH. (2013). *Akcijski plan za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2015. godine*. Zagreb: Vlada RH, 2013. Preuzeto s: https://pravamanjina.gov.hr/UserDocImages/arhiva/Akcijski_plan_za_provedbu_NSUR_za_razdoblje%202013-2015.pdf (28.12.2021.).
51. Walby, S. & Myhill, A. (2001). New survey methodologies in researching violence against women. *The British Journal of Criminology*, 41, (3), 502–522.

52. Woodcock, S. (2010). Gender as catalyst for violence against Roma in contemporary Italy, *Patterns of Prejudice*, 44, (5), 469–488. <https://doi.org/10.1080/0031322X.2010.527444>

Aleksandar Racz
Borut Rončević
Milan Milošević

PREVALENCE OF DIFFERENT FORMS OF VIOLENCE AGAINST ROMA WOMEN IN ROMA FAMILIES IN ISOLATED ROMA SETTLEMENTS ON THE TERRITORY OF MEĐIMURJE COUNTY

ABSTRACT

The subject of the research was the prevalence of various forms of violence against Roma women living in isolated Roma settlements in Međimurje County. The research was conducted by one-time research on the type of so-called draft »cross-section« at one point in time (spring 2020.) by survey method and on a random, proportional, stratified sample of 350 Roma women from 12 isolated Roma settlements in Međimurje County. There was a very high prevalence of exposure to all forms of domestic violence against women among Romani women, with 69,1% of Romani women surveyed saying they had experienced at least one form of violence (physical, psychological, sexual, and/or economic) at least once in their lives. By analyzing the collected responses on exposure to certain forms from each of the four groups of violence, new variables were formed by isolating all those Roma women who at least once or more often over time, and at least once experienced at least one form from each violence group. 61.,7% of Romani women have been exposed to some form of psychological violence at least once in their lives, 50.,3% of Romani women have been exposed to some form of physical violence at least once in their lives, 22.,3% of Romani women have been exposed to some form of economic violence at least once in their lives and to some form of sexual violence have been exposed 17.,1% of Roma women have been exposed to some form of sexual violence. The results showed that Romani women are extremely vulnerable due to the presence of several risk factors that go far beyond belonging to an ethnic minority or any other minority group.

Key words: Roma women; Međimurje; gender violence; violence against women.

Međunarodna licenca / International License:
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0.